

ВАЛЕОЛОГІЯ

УДК 376. 352: 316.61

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

Голуб Н.М., Галій А.І.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди*

У статті розглядаються основні підходи до створення корекційно-розвивального середовища для дітей з вадами зору. Розбудова такого середовища здійснюється з урахуванням психофізіологічних особливостей дітей указаної категорії та є одним з основних факторів їхньої соціалізації.

Ключові слова: діти з вадами зору, корекційно-розвивальне середовище, соціалізація.

Correctional and developmental environment as factor of socialization of children with visual impairment. Golub N.M., Galiy A.I. – Basic approaches to creation of correctional and developmental environment for children with visual impairment are considered. Creation of such environment is realized with accounting of specific features of psychological and physical development of such category of children and is one of the most significant factors of their socialization.

Key words: children with visual impairment, correctional and developmental environment, socialization.

ВСТУП

Несприятливі соціально-економічні, екологічні фактори призводять до того, що у суспільстві відмічається тенденція погіршення показників здоров'я дитячого населення, збільшується чисельність дітей та підлітків з порушеннями у психофізичному розвитку. Серед неінфекційних захворювань у дітей збільшується кількість нозологій, що пов'язані з порушеннями ЦНС та аналізаторних систем організму [3].

Діти з важкими вадами зору мають своєрідний розвиток і потребують створення спеціальних умов для їхнього виховання, навчання, адаптації до соціального середовища.

Значні за ступенем тяжкості порушення зору негативно впливають на розвиток сенсомоторних функцій, емоційної та когнітивної сфери дитини в її ранньому онтогенезі. В умовах сенсорної депривації страждає морфо-функціональне дозрівання ЦНС. Обмеження зорової афферентації пригнічує роботу тих систем, які регулюють та активують тонус кори мозку і забезпечують достатній рівень уваги під час психічної діяльності. Зміни, що відбуваються при цьому у корі мозку, негативно відбиваються на формуванні основних зорових функцій та сенсорно-специфічних механізмах аналізу зорової інформації, що, в свою чергу, утруднює інтеграцію сенсорної інформації у цілісний образ, порушує формування гнозису, уваги, пам'яті, образного мислення (Л.Григор'єва, Л.Новікова, Є.Соколов, Л.Фільчікова, М.Фішман).

Зважаючи на особливий і доволі складний процес засвоєння дитиною з порушенням зору соціального досвіду, необхідною умовою психолого-педагогічного впливу на її розвиток стає створення спеціального-корекційно-розвивального середовища.

Метою роботи є науково-методологічний аналіз підходів щодо створення корекційно-розвивального середовища для дітей з вадами зору на підставі урахування їхніх психофізіологічних особливостей.

Розглядаючи діяльність суб'єкта як найважливіший канал присвоєння ним суспільно-історичного досвіду (Л.Виготський, О.Запорожець, Д.Ельконін, М.Каган) та засіб перетворення дійсності (О.Леонт'єв, В.М'ясищев, Є.Юдін), засвоєння людиною соціального досвіду можна визначати як пізнавальну та перетворювальну діяльність, характер якої завжди пов'язаний з активністю особистості.

Педагог повинен враховувати і впливати на ті умови та чинники, що складають "середовище", яке певною мірою визначає характер засвоєння дітьми знань, умінь, навичок, розвиток у них пізнавальної активності, розумових та творчих здібностей, соціальної компетентності.

Особливе значення має "середовище" (сукупність мікросоціальних умов та чинників: сімейно-побутових, навчально-виховних, особистих та ін.) для дітей з вадами зору. Середовище, в якому знаходяться діти з порушеннями зору, повинно бути організовано таким чином, щоб воно найбільшою мірою сприяло гармонійному розвитку дитини, компенсації та корекції в неї первинного дефекту, профілактики вторинних порушень.

Для дітей з вадами зору корекційно-розвивальним є таке середовище, яке найбільшою мірою забезпечує формування в них важли-

вих психічних новоутворень, що є базовими для розвитку провідної діяльності дітей за віком:

- саме в грі дитина дошкільного віку засвоює необхідний соціальний досвід, сенсорні еталони та навички комунікації;
- шкільна навчально-пізнавальна діяльність дозволяє засвоїти основи наукових знань, сформуванати світогляд;
- спілкування як важливий вид діяльності підлітків збагачує індивіда важливими для життя вміннями та навичками міжособистісної взаємодії.

При створенні корекційно-розвивального середовища для дітей з вадами зору необхідно:

- враховувати структуру дефекту, індивідуальні особливості розвитку дитини, які певною мірою обумовлюються характером, ступенем тяжкості, часом виникнення порушення зору, умовами виховання в освітньому закладі та в родині;
- зважати та попереджувати ті труднощі, які спостерігаються у дітей з важкими вадами зору під час оволодіння ними навичками самообслуговування, предметно-практичною, ігровою, навчальною діяльністю, засобами комунікації з оточуючими;
- спиратися на ті методи, прийоми, технічні засоби, які найбільшою мірою сприяють оптимальній реалізації корекційно-компенсуючого впливу та позитивного впливу на розвиток особистості дитини, її соціалізації.

Створення корекційно-розвивального середовища не можна звести до проведення більшої, ніж для інших дітей, кількості всляких „корисних” заходів, збагачення досвіду дитини різноманітними „яскравими” враженнями. Аналіз сенсорної інформації потребує від дитини з вадами зору певного часу та активного включення у процес розуміння сутності того, що сприймається. Дітям з важкими порушеннями зору доволі складно повноцінно засвоювати нову інформацію, це пов'язано із:

- спотворенням та обмеженістю зорового сприймання (як наслідок, інформація, що отримується в такий спосіб, нечітка і фрагментарна);
- уповільненістю сприймання на дотик;
- утрудненням концентрувати увагу;
- невмінням виділяти головне, суттєве.

За наявності надмірної кількості поверхових вражень про оточуючий світ дитина може звикати до пасивних форм сприймання і переживання щодо різних об'єктів, процесів, явищ [4]. Перевищен-

ня впливу потоку зовнішньої інформації, яку дитина не спроможна осмислити, порушує рівновагу між її психічним розвитком та навколишнім світом, призводить до моторної гіперактивності, може викликати невротичні реакції, фобії по відношенню до складного та різноманітного за своїм характером впливу зовнішнього світу, невиправдані фантазії, які ізолюють дітей від ровесників та дорослих. Зменшуючи вплив потоку дуже міцних подразнень і вражень від радіо, телебачення, інших факторів, які дитина ще не вміє аналізувати, на які ще не може правильно реагувати в емоційному плані, не слід забувати про те, що в умовах сучасного міста дитину треба навчати швидко переорієнтовувати свою увагу на нові ситуації, об'єкти, які доволі швидко змінюються. Головним є те, що дитину треба навчати сприймати окремі компоненти зовнішнього світу з метою включення їх у складну систему взаємозв'язків між певними явищами, простором, часом, реагувати на зміни положень об'єктів, що пересуваються у різних напрямках і з різною швидкістю. Отже, використовуючи різноманітні методи, прийоми, засоби навчання та виховання дітей з важкими вадами зору, слід брати до уваги їхні можливості щодо корекції та розвитку трьох рівнів психічного відображення: сенсорно-перцептивного, вербально-логічного, рівня уявлень.

У дітей з вадами зору спеціально організоване корекційно-розвивальне середовище допомагає сформувати адекватний образ об'єктів, збагатити його предметний зміст, а на цій підставі сприяти розвитку перцептивно-когнітивних операцій, мовлення, емоційно-вольових якостей особистості. З цією метою середовище повинно містити компоненти, які забезпечують:

- формування основних якостей сприймання (предметності, вибірковості, цілісності, детальності, апперцепції, антиципації, константності, узагальненості), навчання дітей активному пошуку суттєвих ознак, розподіленню їх на інформативні і неінформативні, інтегрування сприйнятих ознак у цілісний образ, виділення специфічного сенсорного змісту;

- активізацію функціональних зв'язків зорового сприймання з пам'яттю, мисленням, мовленням;

- формування основних видів діяльності у дошкільному та молодшому шкільному віці як сензитивних періодах онтогенезу;

- розвиток основних інтелектуальних якостей (усвідомленості, узагальненості, гнучкості, самостійності мисленевої діяльності, сприйнятливості до педагогічної допомоги), які є важливою складовою навчованості дитини;

- виховання позитивного ставлення до процесу навчання, до продуктивної взаємодії з іншими людьми;
- формування навичок саморегуляції та самоконтролю;
- розвиток творчих здібностей та позитивних рис характеру.

Створення корекційно-розвивального середовища потребує певного матеріально-технічного забезпечення:

- відповідного інтер'єру;
- технічних засобів та спеціального навчального обладнання (фотостимулятори, діапроектори, персональні комп'ютери, телевізори, відеомагнітофони, кінематографічне устаткування, прилади для освітлення, оптичні прилади, штативи, прилади для навчання читанню, письму і т.ін.);

- засобів наочності [2]: натуральних наочних посібників (предмети оточення); об'ємних наочних посібників (муляжі, моделі, макети, чучела тварин і птахів, геометричні об'ємні фігури); дидактичних іграшок (лялькові меблі, іграшки, що зображують тварин, птахів, комах і т. ін.); зображувальні наочні посібники (ілюстрації, репродукції, слайди, фото- і відеоматеріали); графічні наочні посібники (таблиці, схеми, плани); символічні наочні посібники (історичні, географічні, біологічні карти); рельєфні наочні посібники (рельєфно-крапкові і барельєфні предметні і сюжетні зображення, схеми, плани і т. ін., що виконано таким же чином);

- достатньої кількості іграшок, настільних ігор, ігрового матеріалу (іграшок для встановлення контакту, звукових іграшок, дидактичних іграшок, конструкторів, мозаїк і т. ін.);

- звукових та тактильних книжок.

Все обладнання, посібники, іграшки повинні використовуватися [1]:

- у відповідності до дидактичних та офтальмо-ергономічних вимог;
- з урахуванням клініко-патологічної характеристики зорової системи дитини (гострота зору, стан всіх її зорових функцій) та особливостей її психофізичного розвитку.

ВИСНОВКИ

Важкі вади зору можуть призвести до сенсорної та соціальної депривації дитини. У роботі з дітьми, які мають порушення зору, виключно великого значення набуває створення спеціального середовища. Таке середовище сприятиме успішній реалізації завдань навчально-виховного, корекційно-компенсуючого, розвивального

впливу і слугуватиме одним з основних факторів соціалізації дітей та підлітків з порушеннями зорової функції. Розбудова корекційно-розвивального середовища повинна відбуватися з урахуванням психофізіологічних особливостей дітей з вадами зору, що, в свою чергу, дозволить найбільшою мірою стимулювати компенсаторні можливості організму дітей, реалізувати їхні особливі освітні потреби.

Література

1. Григорьева Л.П., Блинникова И.В. Создание развивающей среды для детей с глубокими сенсорно-перцептивными нарушениями // Дефектология. – 2005. – № 5. – С. 65 - 75.
2. Подколзина Е.Н. Особенности использования наглядности в обучении детей с нарушением зрения // Дефектология. – 2005. – № 6. – С. 33-40.
3. Про стан і перспективи розвитку державної підтримки дітей з психофізичними вадами // Дефектологія. – 2000. – № 3. – С.46-47.
4. Солнцева Л.И. Некоторые особенности психического развития детей с нарушениями зрения в современных условиях // Дефектология. – 2000. – № 4. – С. 3-8.

Коррекционно-развивающая среда как фактор социализации детей с нарушениями зрения. Голуб Н.М., Галій А.И. — В статье рассматриваются основные подходы к организации коррекционно-развивающей среды для детей с нарушениями зрения. Создание такой среды осуществляется с учётом психофизиологических особенностей детей указанной категории и является одним из основных факторов их социализации.

Ключевые слова: дети с нарушениями зрения, коррекционно-развивающая среда, социализация.